

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Gietijzeren wegwijzer gesigeneerd E. Desbeck in Hoeilaart

monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Gietijzeren wegwijzer gesigneerd E. Desbeck, Hoeilaart, Willem
Eggerickxstraat zonder nummer – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23033/101.1

Joeri Mertens

26/07/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Thema	4
1.1.	Vlaamse Rand	4
1.2.	Klein erfgoed	4
1.3.	wegwijzers	5
2.	Beschrijvend gedeelte	6
2.1.	Situering	6
2.2.	Historisch overzicht	6
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	7
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
3.	Evaluerend gedeelte	7
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	7
3.2.	Motivering van het type bescherming.....	7
3.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	7
3.4.	Juridische toestand	8
3.4.1.	Onroerend Erfgoed:	8
3.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	8
4.	Beheersvisie	8
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	8
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	9
5.	Bronnen	9
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
6.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	9
6.2.	Fotobijlage	9

1. THEMA

In de beleidsbrief 2017¹ voorziet minister Bourgeois onder initiatief 13 het verder inventariseren en opstellen van beschermingsvoorstellen in hanteerbare deelpakketten. Daarbij wordt de Vlaamse Rand genoemd als initiatief volgend op de lopende herinventarisatie.

Dit dossier behoort tot de thematisch-geografische beschermingscampagne 'Klein erfgoed in de Vlaamse Rand' waarin 12 items worden voorgesteld voor bescherming.

1.1. Vlaamse Rand

De 'Vlaamse Rand' omvat de 19 Vlaamse gemeenten die een gordel vormen rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, meer bepaald: Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem en Zaventem.

1.2. Klein erfgoed

Klein erfgoed is volgens de definitie in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed² een zeer ruim begrip dat omheiningen, fontein, gedenktekens, kruisen, sculpturen, kapellen, uurwerken, tuinelementen, ... omvat. Kleine erfgoedelementen zijn in het straatbeeld aanwezig, maken het leven aangenamer, zijn uitermate nuttig of functioneren als stiltepunt.

Veel openbaar klein erfgoed staat in nauwe verbinding met het volksgeloof zoals blijkt uit de vele kleine kapellen, wegkruisen, heiligen- en Christusbeelden, standbeelden en fetishbomen die de Vlaamse stads- en dorpskernen en het platteland sieren.

Er zijn tevens de publieke uitingen van macht zoals de schandpalen, perrons en marktkruisen.

Daarnaast zijn er de grens- en afbakeningspalen, rustbanken, waterputten en pompen, fontein, lantaarns, wegwijzers, kilometer- en mijlpalen, wachthuisjes, geodetische punten, en ander functioneel straatmeubilair.

De herdenkingstekens gelden als collectief geheugen voor historische personen of feiten zoals de beide wereldoorlogen of ongevals- en moordkruisen voor individuen.

Ook op privéterrein, vaak in grote domeinen en parken, kan klein erfgoed voorkomen onder de vorm van tuinpriëlen, keermuren, omheiningen, eendenkooien, sculpturen, ...

Kleine erfgoedelementen zijn echter zo evident in onze leefomgeving dat ze zelden opgemerkt worden. Het is een erfgoedtype dat ook vandaag nog met gelijkaardige moderne typologieën in het straatbeeld aanwezig is. Nog steeds worden er wegwijzers, verlichtingspalen, herdenkingstekens en ongevalskruisen opgericht.

Het zijn fragiele erfgoedelementen die stilletjes verdwijnen net omdat ze klein en evident zijn, omdat hun functie voorbijgestreefd is, omdat ze verplaatst of vervangen worden door nieuwere exemplaren. Van de 7 wegwijzers die sinds 2001 werden geregistreerd in de Vlaamse Rand bleven er anno 2017 nog 5 bewaard; nog in 2007 werd een 17de-eeuws moordkruis gerenoveerd met een volledig verlies van authenticiteit en erfgoedwaarde als gevolg.

Het agentschap Onroerend Erfgoed screende in het voorjaar van 2017 de Inventaris van het Onroerend Erfgoed in Vlaanderen op klein erfgoed op openbaar domein in de Vlaamse Rand. De 56 opgenomen kleine erfgoedelementen vertegenwoordigen alle hoger opgesomde categorieën. Niet betreedbare kapellen die traditioneel tot het 19de en 20ste-

---

¹ VLAAMS PARLEMENT 2016: 931 (2016-2017) – Nr. 1 ingediend op 21 oktober 2016 (2016-2017) Beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2016-2017 ingediend door minister-president Geert Bourgeois [online] <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g931-1.pdf>, Brussel, 26 (geraadpleegd op 26 mei 2016).

² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed (ID: 237)* [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

eeuwse kleine erfgoed worden gerekend zijn niet onderzocht wegens hun specifieke typologie. Zeven relictten werden vroeger reeds wettelijk beschermd.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>.
- Grimbergen, waterpomp uit de 19de eeuw, dorpsgezicht sinds 1997, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/587>.
- Kraainem, standbeeld Joséphine Charlotte, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1854>.
- Kraainem, standbeeld koningin Astrid, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1850>.
- Sint-Genesius-Rode, kruis van graaf de Croix, dorpsgezicht sinds 1982, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1894>.
- Tervuren, beeld van een Afrikaanse olifant, monument sinds 2009, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12224>.
- Tervuren, pijlerkapel met linden, landschap sinds 1950, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/836>.

De resterende erfgoedrelictten werden in functie van een potentiële bescherming geselecteerd op basis van volgende criteria: authenticiteit, zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde.

Er worden 12 kleine erfgoedrelictten op openbaar domein, verspreid over de volledige Vlaamse Rand, voorgesteld ter bescherming:

- 2 ongevalskruisen (in Beersel en Sint-Genesius-Rode)
- 1 wachthokje in Tervuren
- 1 kunstwerk in Dilbeek
- 1 grenspaal in Zaventem
- 1 kilometerpaal in Tervuren
- 3 pijlerkapellen (2 in Beersel en 1 in Dilbeek)
- 3 wegwijzers (2 in Sint-Pieters-Leeuw en 1 in Hoeilaart)

1.3. wegwijzers

In de Inventaris van het Onroerend Erfgoed werden 43 wegwijzers opgenomen, waarvan 14 werden uitgevoerd in gietijzer. In Vlaanderen werden 2 gietijzeren wegwijzers beschermd als monument, en 1 binnen een dorpsgezicht.

- Damme, Vredestraat, MB 16/02/2012, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/78785>
- Gistel, Moerdijkstraat, MB 12/12/2002, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/200993>
- Voeren, dorpskom Teuven, MB 28/5/2003, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/37941>

Van de 7 gietijzeren wegwijzers die sinds 2001 werden geregistreerd in de Vlaamse Rand bleven er in januari 2017 nog 5 bewaard. Er wordt voorgesteld om 3 wegwijzer in de Vlaamse Rand te beschermen omdat zij naar bewaringstoestand en historische en geografische context het best tot hun recht komen.

- Hoeilaart, Willem Eggerickxstraat
- Sint-Pieters-Leeuw, Brabantsebaan <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/90736>
- Sint-Pieters-Leeuw, Molenborrestraat <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/90877>

Bibliografie:

BAAS H., MOBACH B. & RENES H. 2005: *Leestekens van het landschap 188 landschapselementen in kort bestek*, Utrecht, 56.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Beschermd klein erfgoed onder de loep* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/portaal/bericht/267> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed (ID: 237)* [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Situering

De wegwijzer staat opgesteld in het Jan Van Ruusbroeckpark, nabij het kasteel van Hoeilaart, nu gemeentehuis, in een klein plantsoen nabij de als monument beschermde 'Kasteelhoeve Hof ter Heyden' (koninklijk besluit van 14 oktober 1975). Er staan twee wegwijzers naast elkaar opgesteld waarvan slechts één gesigineerd is. Enkel het gesigineerde exemplaar wordt voorgesteld voor bescherming. Het officiële adres is Willem Eggerickxstraat zonder nummer.

2.2. Historisch overzicht

De gesigineerde wegwijzer is een product uit de eerste helft van de 20ste eeuw uit de Hoeilaartse ijzergieterij Desbeck toen die nog geleid werd door de oprichter Ernest Desbeck³. Het bedrijf leverde veel straatmeubilair voor de gemeente.

Het is onduidelijk waar de wegwijzer oorspronkelijk opgesteld was. Hij werd in het park opgesteld in de jaren 1970 toen bleek dat hij op de oorspronkelijke plaats ging verdwijnen. Toen werden ook de nieuwe opschriften aangebracht.

De blauw-witte kleurencombinatie⁴ is vermoedelijk het gevolg van een onderhoudsbeurt door de Touring Club de Belgique die een eigen onderhoudsdienst voor wegwijzers had: 'Le service des poteaux'. Een lokale afgevaardigde liet dan het centrale bestuur weten dat er een wegwijzer beschadigd was waarna die door de service werd hersteld of onderhouden. Ze werden toen steeds blauw-wit geschilderd. De wegwijzer te Hoeilaart wordt in een artikel in het tijdschrift Zoniën⁵ als een voorbeeld aangehaald.

Reeds eeuwenlang concentreerde de ijzerproductie zich ten zuiden van Brussel⁶. De aanwezigheid van ijzerzandsteen en bossen bleek een goede combinatie te zijn voor de ontwikkeling van de ijzerproductie. Het nabijgelegen Brussel en de ontwikkeling van de serreteelt met zijn nood aan verwarmingsinstallaties, ten zuiden van de stad, waren belangrijke stimulansen voor de 19de-eeuwse gieterijen.

Ernest Desbeck (°1878 Ceroux-Mousty + Hoeilaart 1954) besliste in 1908 een eigen gieterij op te richten in Hoeilaart. De *fonderie* werd bekend om het gieten van ijzer in zeer kwalitatieve mallen. Stelselmatig zal het bedrijf zich onder leiding van zoon Albert Desbeck specialiseren in onderdelen van het water- en gasnet, evenals benodigdheden voor wegendiensten als putdeksels. Momenteel draagt het bedrijf de naam Citybel⁷ en concentreert het zich op drinkwaterdistributie en straatmeubilair. De wegwijzer te Hoeilaart is bijgevolg zowel een zeer lokaal product als een bewijs van de bloeiende ijzerindustrie in de zuidelijke rand van Brussel.

De inventaris van het Onroerend Erfgoed bevat slechts 23 gietijzeren wegwijzers uit de 19de en 20ste eeuw. Twee exemplaren zijn van ijzergieterij Desbeck uit Hoeilaart of worden eraan toegewezen. De meeste gietijzeren wegwijzers zijn uitgevoerd in

---

³ S.N. s.d.: *Fonderies E. Desbeck*, Hoeilaart.

⁴ GOEDHUYS D. 2007: Verbond der toeristen betekenis en doel van de club, *Zoniën* 3, 145.

⁵ Ibidem.

⁶ S.N. s.d.: *Fonderies E. Desbeck*, Hoeilaart.

⁷S.N. 2008: *Citybel IJzersterk in duurzame gietstukken* [online], http://www.citybel.net/uploadfile/Brochure_Citybel1_2.pdf (geraadpleegd op 17 maart 2017).

neoclassicistische stijl wat wijst op de populariteit van die stijl voor dergelijk straatmeubilair.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De blauw-wit geschilderde gietijzeren wegwijzer werd vervaardigd in neoclassicistische stijl. Hij bestaat uit een polyonaal verjongend basement overgaand in een ronde schacht opgedeeld door een sierring met cirkelvormige decoratie. De schacht is deels van ribbels voorzien en deels ongedecoreerd. Een kapiteel met plantenmotief sluit de schacht bovenaan af. Het geheel wordt bekroond door een bol waaraan oorspronkelijk de wegwijzers bevestigd waren (constructiegaten nog zichtbaar), uitlopend op een pijnappel. De drie richtingaanwijzers die ooit werden vervangen vermelden vandaag 'gemeentehuis', 'centrum' en 'Maleizen'. De wegwijzer is geschilderd in wit en blauw. Op het basement is de wegwijzer gesigineerd doch de signatuur is door ophopende verf moeilijk leesbaar.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van de wegwijzer is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 27/2/2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van de wegwijzer op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken bevindt de wegwijzer zich in goede toestand.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De historische waarde wordt gevormd door de zeldzame bewaring van straatmeubilair uit de eerste helft van de 20ste eeuw meer bepaald een gesigineerde wegwijzer van de ijzergieterij Desbeck uit Hoeilaart toen het bedrijf nog geleid werd door de oprichter Ernest Desbeck (1878-1954). Het is voorlopig de enige bekende gesigineerde wegwijzer van ijzergieterij Desbeck en getuigt daardoor van de kwalitatieve productie van de Hoeilaartse ijzergieterij. Het huis Desbeck stond vanaf zijn begindagen bekend voor zijn kwalitatieve mallen. De blauw witte kleur zou een gevolg zijn van een onderhoudsbeurt door de Touring Club de Belgique.

De architecturale waarde wordt gevormd door de uitvoering van de wegwijzer in een verzorgde neoclassicistische vormtaal die representatief is voor de meerderheid van de bewaarde gietijzeren wegwijzers uit deze periode, zowel van het huis Desbeck als van andere producenten. Alle gietijzeren wegwijzers opgenomen in de inventaris voor het Onroerend Erfgoed werden in deze stijl uitgevoerd.

3.2. Motivering van het type bescherming

De wegwijzer van ijzergieterij Desbeck wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Gezien de bescherming enkel de wegwijzer omvat en de wegwijzer niet meer op zijn originele plaats staat doch in een klein plantsoen tussen de parkeerplaats en het voetpad, wordt hij beschermd als monument zonder overgangzone.

3.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

Gezien de bescherming enkel de wegwijzer omvat en de wegwijzer niet meer op zijn originele plaats staat doch in een klein plantsoen tussen de parkeerplaats en het voetpad, wordt de bescherming beperkt tot de projectie van de wegwijzer op het maaiveld.

3.4. Juridische toestand

3.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De wegwijzer zal opgenomen worden in de inventaris van het onroerend erfgoed – Hoeilaart. Momenteel is de herinventarisatie van de gemeente lopende.

De wegwijzer staat naast de als monument beschermde 'kasteelhoeve Hof ter Heyden' (KB 14/10/1975).

3.4.2. Ruimtelijke Ordening:

Conform het gewestplan 25. Halle-Vilvoorde-Asse, goedgekeurd bij koninklijk besluit op 7/3/1977, staat de wegwijzer in parkgebied.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;

- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn voor een aantal specifieke beschermde types toelatingsplichten ingeschreven. Voor het onroerend goed dat in dit beschermingsdossier wordt vermeld zijn toelatingsplichten van toepassing die opgenomen zijn in het Onroerenderfgoedbesluit.

5. BRONNEN

GOEDHUYS D. 2007: Verbond der toeristen betekenis en doel van de club, *Zoniën 3*, 145.

S.N. s.d.: *Fonderies E. Desbeck*, Hoeilaart.

S.N. 2008: *Citybel IJzersterk in duurzame gietstukken* [online], http://www.citybel.net/uploadfile/Brochure_Citybel1_2.pdf (geraadpleegd op 17 maart 2017).

S.N. 2017: *Ernest Desbeck* [online], sv.billiongraves.com/grave/Ernest-Desbeck/17925180# (geraadpleegd op 17 maart 2017).

6. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

6.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

6.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.